

Александър Филиповъ

ПРАЗДНИКЪТЪ НА БЪЛГАРСКАТА ПИСМЕНОСТЪ И КУЛТУРА

Втората половина на 9 векъ е периодъ на най-усилено културно строителство въ България въ първите стъпки на нейното историческо съществуване. Това строителство се е движило и се обяснява съ двата голъми исторически и социални факта: приемането на християнството и създаването на българска писменостъ.

Приемането на християнството изигра своята обединителна роль въ сцелението между славянскитъ племена и българитъ, но безъ писмеността, създадена отъ равноапостолитъ Св. Св. Кирилъ и Методи, нашето национално обединяване, културно обособяване и духовно приобщаване къмъ другитъ народи и особено къмъ славянскитъ, си оставаше все още като пожелание.

И затова деньтъ на нашитъ първоучители стана день на всенародно признание и гордостъ, на всеобща културна оценка и на приобщаване къмъ идеитъ на истинската национална свобода и културна независимостъ. Той стана „праздникъ на роденъ, праздникъ, който ни напомня нашето преминало и настояще и праздникъ, който трѣбва да ни въодушевява съ идеитъ на пълно духовно и политическо освобождение“, както прекрасно се изразява Ботевъ.

Още въ първитъ стъпки на Кирила и Методи и на тѣхнитъ първи ученици и следовници: Климентъ, Наумъ, Константинъ Преславски, Черноризецъ Храбъръ и други, имаме не само сигуренъ книжовенъ градежъ и култура, но въ тѣхъ се отразява повишеното наше съзнание презъ това време за творческа самостоятелностъ и културна независимостъ. Въ тѣхнитъ слова и дейности пулсира една мощна воля на единъ народъ, който иска да твори свободно чрезъ слово и перо.

Наредъ съ тази основна линия, ние виждаме, въ началото плахо, а после по-смѣло, приобщаване къмъ общественитъ, социално-нравствени и политически проблеми на времето. Това се чувствува особено осезателно презъ второто царство, когато, наредъ съ официалната черковна книжовностъ, се пишатъ книги, макаръ и апокрифни, които сочатъ и повишена воля за гражданска

правда и истина. Попъ Богомилъ и неговитъ ученици разгрѣщатъ тревожнитъ проблеми на черковния и социаленъ животъ. Но дори и въ официалната книжовна култура ние виждаме какъ преводитъ на Патриархъ Евтимия и ученицитъ му, направени на черковнитъ книги, се поглѣщатъ и превеждатъ отъ сръбски и руски книжовници и се

създава първия мостъ на културно сътрудничество между нашия народъ и останалитъ.

Турското робство спира на мъртва точка българската книжовна култура. Но будниятъ ни народъ не позволи тази мъртва точка да остане смъртна за националното ни съществуване. Той намѣри съ простичкитъ книжовни форми, наречени дамаскини, начинъ да изрази своя плахъ духъ за борба и будна национална съвестъ. Тѣзи дамаскини насърдчиха и Паисия въ неговто голѣмо дѣло на създаване българска история, която се яви като реаленъ изразъ на набѣбналитъ социални и национални сили въ недрата на нашия народъ за пробуждане и свобода. Бидейки въ основата си дълбоко борческа, паисиевата история прозвуча като боенъ викъ на времето си.

Минаваме презъ житието на Софроний Врачански, за да дойдемъ до Рибния букваръ на Беронъ (1824 г.), който сложи началото на гражданска българска книжнина и има характеръ на широка програма

на новъ животъ, изграденъ върху здравитъ основи на дълбоки научни и културни принципи, на широко народно просвѣщение, на високо културно и социално ценене ролята на жената, на подчертано приобщаване къмъ културата на голѣмитъ народи, на скъсване съ черковната схоластика за образование и пълно приобщаване на голѣмитъ идеи на запада, така добре познати на Берона. Въ 1835 година се основа и Габровското училище. Книжовното издание на Неофитъ Рилски и Бозвели подчерта значението на цѣлостното народно образование и потикнаха къмъ създаването на периодическия печатъ, който се постави изцѣло въ услуга на голѣмото дѣло на национално пробуждане.

Идваме въ епохата, когато националното пробуждане взе особени форми и когато политическата зрѣлостъ на носителитъ на българската книжовностъ блестѣше съ дълбоко човѣшки национални и социални възгледи. Тукъ сѣ: Каравеловъ, П. Р. Славейковъ и най-вече Ботевъ. Последниятъ стана националенъ символъ и социаленъ предтеча. Идваме до новитъ години на новото ни царство. Книжовната ни култура и тукъ запазва въ основитъ си дълбокия националенъ смисълъ, който се изразява дори въ творчеството на първитъ наши писатели отъ след-освобождението ни, като почнемъ съ Вазовъ, минемъ презъ Михайловски (първия периодъ на творчеството му), Ив. Ст. Андрейчинъ и стигнемъ до така интересния Ал. Константиновъ. Това е основната линия на нашата книжовна култура.

Кои сѣ основнитъ белези на така грубо очертаната наша писменостъ и книжовна култура отъ времето на Кирила и Методи до днесъ?

Основниятъ и безспоренъ белегъ е несъмнено високото борческо съзнание — национално и социално — на творцитъ на нашата книжовностъ, който белегъ предава особено смисълъ и значение на нашата книжовна култура.

Този белегъ, обаче, не е единственъ. Вториятъ основенъ белегъ, не по-малко интересенъ и важенъ е изключителната демократичностъ, легнала въ основата на нашата книжовна култура и нейнитъ създа-